

ZAWARTOŚĆ CHLOROFILU α I FEOFITYNY W GLONACH PLANKTONOWYCH ZALEWU SZCZECIŃSKIEGO JAKO ELEMENT MONITORINGU ŚRODOWISKA

Henryk JANUKOWICZ

Zakład Geologii i Paleogeografii, Uniwersytet Szczeciński

Słowa kluczowe: chlorofil, eutrofizacja, feofityna, monitoring

Streszczenie

W latach 2002–2004 badano zawartość chlorofilu α i feofityny w glonach planktonowych Zalewu Szczecińskiego. Zawartość chlorofilu była bardzo zmienna w ciągu roku. Współczynnik zmienności wynosił maksymalnie 66,0%. W sezonie wegetacji glonów planktonowych kontrolne pomiary zawartości chlorofilu α powinno się wykonywać, gdy temperatura wody osiągnie 8,5°C, ponieważ w tym okresie zawartość barwnika jest mało zmienna i zbliża się do zawartości średnich w ciągu roku. Stosunek zawartości feofityny do zawartości chlorofilu α , proponowany jako wskaźnik fizjologicznego stanu planktonu powierzchniowego, zmieniał się w przedziale od 0,30 do 1,62.

WSTĘP

Wskaźnikiem oceniającym ilość biomasy glonów planktonowych jest zawartość chlorofilu α w wodach. Zmiany zawartości tego pigmentu w wodach eutroficznych są spowodowane sukcesją sezonową fitoplanktonu i są duże [FRANCE, PETERS, 1992; SIWEK, WYBIERSKI, GAŁCZYŃSKA, 2001]. Sezonowy rozwój glonów planktonowych w wodach zbiorników naturalnych jest mniej różnorodny niż w rzekach. W wodach płynących fitoplankton może utrzymywać się przez cały rok na takim samym poziomie albo tworzyć jeden lub dwa szczyty ilościowe w okresie wegetacji [SIWEK, WYBIERSKI, GAŁCZYŃSKA, 2001].

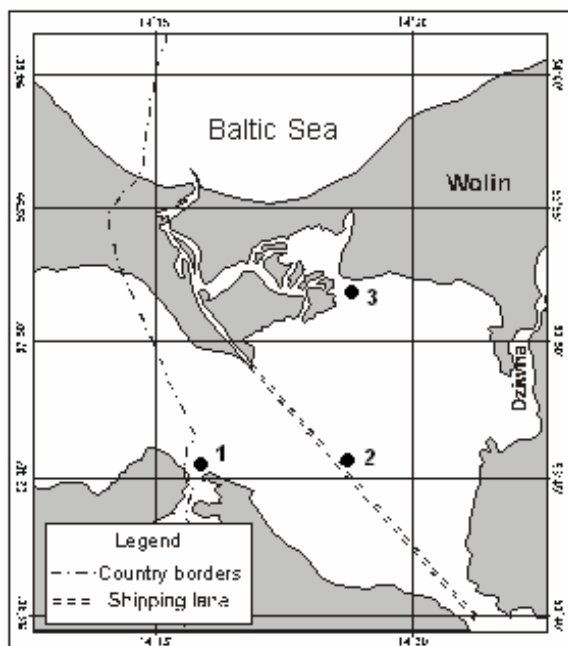

Adres do korespondencji: dr inż. H. Janukowicz, Zakład Geologii i Paleogeografii, Uniwersytet Szczeciński, ul. Felczaka 3a, 71-412 Szczecin; tel. +48 (91) 444-15-81

Zawartość chlorofili w glonach planktonowych można oznaczać spektrofotometrycznie, fluorometrycznie lub metodą wysoko sprawnej chromatografii cieczowej. Podejmowane są próby oznaczania chlorofili bezpośrednio w wodach powierzchniowych metodami teledetekcyjnymi, których stosowanie wymaga wielu drogich wstępnych badań specyficznych charakterystyk optycznych danego akwenu, które zdaniem GALLIE i MURTHA [1992] oraz SIWEK, WYBIERSKIEGO i GALCZYŃSKIEJ [2001], ciągle wykazują dużą niepewność pomiaru. Rutynowe pomiary zawartości chlorofili przeprowadza się najczęściej tanią i szybką metodą spektrofotometryczną, za pomocą której chlorofile można oznaczać sumarycznie z feofityną metodą trójkromatyczną [JACOBSEN, RAI, 1990] lub osobno, bez produktów ich rozpadu [LORENCEN, 1967].

Celem pracy jest przedstawienie propozycji uzupełnienia procedury monitoringu wód w Zalewie Szczecińskim o badanie zawartości chlorofilu α . Ocena jakości wód przeprowadzono na podstawie stosunku zawartości feofityny do zawartości chlorofilu α , który jest wskaźnikiem stanu fizjologicznego fitoplanktonu powierzchniowego.

MATERIAŁ I METODY

Rys. 1. Lokalizacja punktów badań

Fig. 1. Location of sampling sites

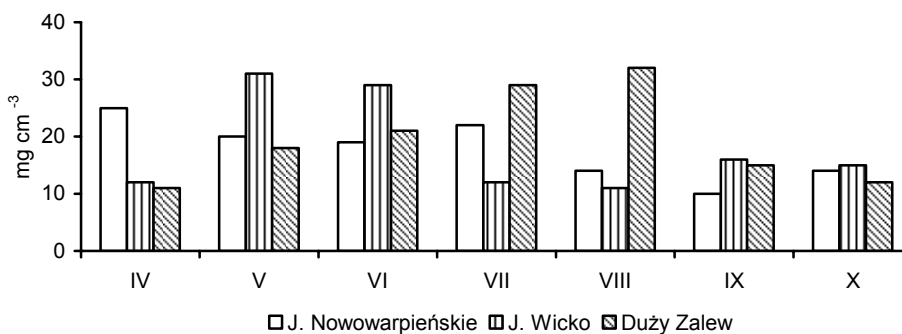
Badania prowadzono w latach 2002–2004 w trzech punktach Zalewu Szczecińskiego (rys. 1), tj. na Jeziorze Nowowarpieńskim – przystań promowa w Nowym Warpnie (pkt. 1), na jeziorze Wicko – przystań żeglarska w Wapnicy (pkt. 2) oraz na tzw. Dużym Zalewie przy drugiej boi toru wodnego (pkt. 3).

Próbki wody pobierano raz na dekadę z warstwy powierzchniowej. W każdej próbie oznaczano zawartość chlorofilu α i feofityny metodą kolorymetryczną proponowaną przez LORENZENĄ [1967]. Wyniki analizowano dla następujących okresów sezonu wegetacyj-

nego: IV–X – okres obejmujący rozwój glonów planktonowych bez ich różnicowania, IV–V – sezon wiosenny obejmujący dominację okrzemek oraz VI–VIII – sezon letni obejmujący gwałtowny rozwój zielenic w wodach powierzchniowych.

WYNIKI I DYSKUSJA

Zmiany zawartości chlorofilu α w wodzie Zalewu Szczecińskiego w cyklu roku hydrologicznego wykazują wyraźną sezonowość. Zawartość chlorofilu α w sezonie zimowym była mała, typowa dla wód eutroficznych strefy umiarkowanej. W sezonie wegetacyjnym wystąpiły dwa wyraźne szczyty zakwitów glonów planktonowych: wiosenny, w którym dominowały okrzemki i letni, z przewagą zielenic. W jeziorach Nowowarpieńskim i Wicko poziom chlorofilu α był najwyższy w sezonie wiosennym, natomiast w Dużym Zalewie – w sezonie letnim. Średnia roczna zawartość chlorofilu α w Jeziorze Nowowarpieńskim wynosiła $16,25 \text{ mg}\cdot\text{m}^{-3}$, a w jeziorze Wicko i w Dużym Zalewie odpowiednio $15,88$ i $17,24 \text{ mg}\cdot\text{m}^{-3}$. Poziom zawartości chlorofilu α był bardzo zmienny. Największe zawartości chlorofilu α odnotowano w sezonie wegetacji glonów planktonowych, dlatego też dalszą analizę wyników przeprowadzono dla okresu od kwietnia do października (rys. 2). W Jeziorze Nowowarpieńskim zawartość chlorofilu α wynosiła $10,9$ – $24,0$, w jeziorze Wicko – $12,0$ – $31,2$, a w Dużym Zalewie – $12,1$ – $33,0 \text{ mg}\cdot\text{m}^{-3}$. Zawartość chlorofilu α w wodach Zalewu Szczecińskiego była większa niż odpowiadająca I klasie czystości wód przez cały okres badań (ponad $10 \text{ mg}\cdot\text{m}^{-3}$).

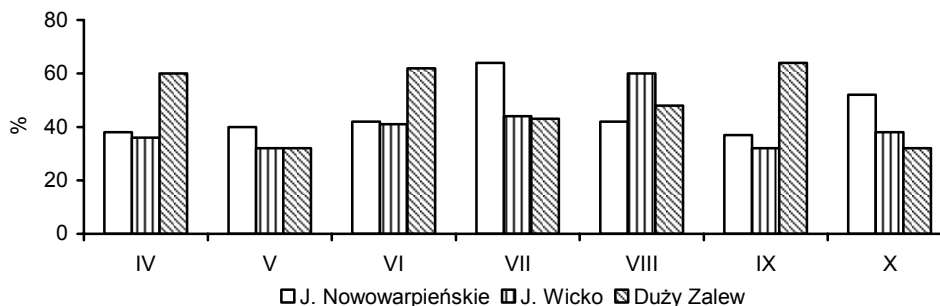

Rys. 2. Średnia miesięczna zawartość chlorofilu α w wodzie

Fig. 2. Monthly mean concentration of chlorophyll α

W jeziorze Wicko współczynniki zmienności zawartości chlorofilu α były mniejsze niż w Jeziorze Nowowarpieńskim oraz w Dużym Zalewie, z wyjątkiem sierpnia (rys. 3). W jeziorze Nowowarpieńskim najniższy średni współczynnik

zmienności chlorofilu α odnotowano we wrześniu (35,6%), a najwyższy w lipcu (66,4%). W jeziorze Wicko najniższy współczynnik zmienności chlorofilu α odnotowano w maju (29,4%), a najwyższy w sierpniu (58,8%). W Dużym Zalewie najniższy współczynnik zmienności chlorofilu α odnotowano w maju (29,8%), a najwyższy we wrześniu (66,0%).

Rys. 3. Średnie miesięczne współczynniki zmienności chlorofilu α

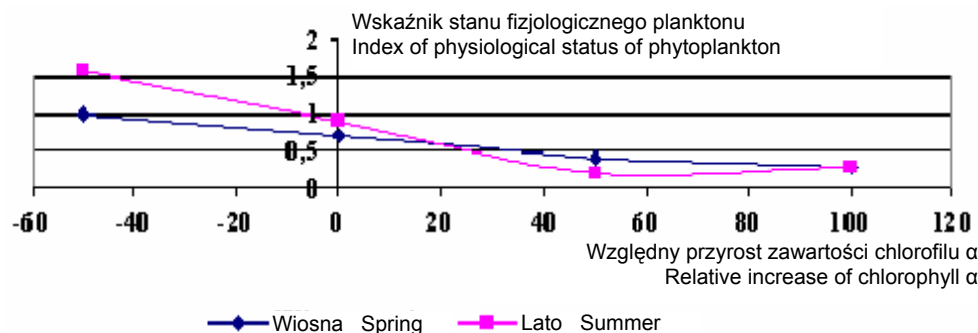
Fig. 3. Monthly mean coefficient of variation for chlorophyll α

Ze względu na dużą zmienność zawartości chlorofilu α badania kontrolne wód akwenu nie powinny ograniczać się do pojedynczych sezonowych pomiarów. W przypadku rzek SIWEK, WYBIERSKI, GAŁCZYŃSKA [2001] oraz FRANCE i PETERS [1992] zalecają wykonanie przynajmniej 5–7 pomiarów w sezonie wegetacji glonów planktonowych. Pomiary te mogą być obciążone szczególnie dużym błędem w przypadku opóźnienia sezonu wegetacji glonów planktonowych związanego z późną wiosną, tak jak w 2004 r. W kwietniu tego roku średni współczynnik zmienności zawartości chlorofilu α wynosił 23,0%. Z przeprowadzonych obecnie badań wynika, że w sezonie wegetacji glonów planktonowych pierwsze pojedyncze pomiary zawartości chlorofili w wodach nizinnych powinny być przeprowadzone już w kwietniu, ponieważ zawartość chlorofili w tym miesiącu może być bardzo zmienna. W okresie od maja do października pomiary zawartości chlorofili należy przeprowadzać z większą częstotliwością (3–5) w celu uchwycenia maksymalnych zawartości tego barwnika, które są związane z maksymalnym rozwojem populacji zielenic i okrzemek. W jeziorze WICKO średnie zawartości chlorofilu α w maju były prawie dwukrotnie wyższe do średnich sezonowych, co wskazuje na bujny wzrost populacji tych organizmów w związku ze wzrostem temperatury wody (powyżej 8,5°C) płytkiego akwenu, jakim jest ta część Zalewu Szczecińskiego.

W ramach oceny przydatności stosunku zawartości feofityny do zawartości chlorofilu α jako wskaźnika stanu fizjologicznego fitoplanktonu przedstawiono zależności między tym wskaźnikiem a względną zawartością chlorofili. Ponieważ wpływ czynników fizycznych i biotycznych na rozwój biomasy glonów plankto-

nowych jest bardzo zróżnicowany w poszczególnych częściach Zalewu Szczecińskiego, wyniki średnie wielkości stosunków feofityny do zawartości chlorofilu α przedstawiono dla sezonów wiosennych i letnich ze względu na większą stabilność rozpatrywanych parametrów (rys. 4).

W badanym akwenie stosunek feofityny do chlorofilu α , traktowany jako wskaźnik fizjologicznego stanu fitoplanktonu, zmieniał się w sezonie wiosennym w przedziale od 0,30 do 1,02, a w sezonie letnim – od 0,30 do 1,62.

Rys. 4. Zależności między wskaźnikiem stanu fizjologicznego fitoplanktonu i względnym przyrostem zawartości chlorofilu α w sezonie wiosennym i letnim

Fig. 4. Relationship between the index of physiological status of phytoplankton and relative increase of chlorophyll α in the spring and summer period

W sezonie wiosennym wartości omawianego współczynnika większe niż 0,45 obserwowano w okresie, kiedy fitoplankton był w fazie stagnacji zimowej. W sezonie letnim wartość stosunku zawartości feofityny do zawartości chlorofilu α powyżej 0,60 obserwowano na początku wegetacji glonów planktonowych, a dla wielkości powyżej 1,00 – w okresie poprzedzającym maksymalny rozwój glonów planktonowych w sezonie wegetacyjnym. Podobne zależności wartości stosunku zawartości feofityny do zawartości chlorofilu α w wodach trzech rzek Pomorza Zachodniego podają SIWEK, WYBIERSKI i GAŁCZYŃSKA [2001].

WNIOSKI

1. W wodach powierzchniowych Zalewu Szczecińskiego notowano dwa szczyty występowania glonów planktonowych – wiosenny, w którym dominowały okrzemki i letni z przewagą zielenic.

2. Podczas sezonu wegetacji glonów planktonowych pomiary kontrolne zawartości chlorofilu powinny rozpoczynać się, gdy temperatura wody osiągnie 8,5°C.

3. Stosunek zawartości feofityny do zawartości chlorofilu α może być przydatny do oceny stanu fizjologicznego fitoplanktonu zbiorników wodnych.

LITERATURA

- FRANCE R.L., PETERS R.H., 1992. Temporal variance function for total phosphorus concentration. *Can. J. Aquat. Sci.* 49 s. 975–977.
- GALLE A.E., MURTHA P.A., 1992. Specific absorption and backscattering spectra for suspended minerals and chlorophyll- α in Chilko lake, British Columbia. *Remote Sens. Environ.* 39 s. 103–118.
- JAKOBSEN T.R., RAI H., 1990. Comparison of spectrophotometric, fluorometric and HPLC methods for determination of chlorophyll a in aquatic samples. W: Effect of solvent and extraction procedures. *Int. Revue ges. Hydrobiol.* 75, 2 s. 207–217.
- LORENZEN C.J., 1967. Determination of chlorophyll and phaeopigments: spectrophotometric equations. *Limnol. Oceanogr.* 12, 343–346.
- SIWEK H., WYBIERAŁSKI J., GALCZYŃSKA M., 2001. Zawartość chlorofilu α i jego feopochodnych jako element monitoringu rzek. *Zesz. Probl. Post. Nauk Rol.* 476 s. 497–502.

Henryk JANUKOWICZ

CONTENT OF CHLOROPHYLL α AND PHEOPIGMENTS AS AN ELEMENT OF THE WATER MONITORING

Key words: chlorophyll, eutrophication, monitoring, pheophytine

S u m m a r y

Measurements of chlorophyll α and pheophytin in phytoplankton of Szczecin Lagoon were carried out once a week over three hydrologic years 2002–2004. Concentrations of chlorophyll α varied within a wide range: the yearly coefficient of variation ranged from 29.4 to 66.0%. May was the best month for measuring chlorophyll α content since at that time the pigment content was rather stable, high, and close to the yearly average. The pheophytin to chlorophyll α ratio, which is considered an index of the physiological status of phytoplankton varied between 0.30 and 1.62.

Recenzenci:

prof. dr hab. Andrzej Sapek

prof. dr hab. Stanisław Twardy

Praca wpłynęła do Redakcji 04.10.2005 r.